

JOZEF ISRAËLS.

(1824—1911.)

... **I**f, zoo wij zéér sterk zijn, *tachtig* jaar . . .
Jozef Israëls, de groote schilder bij de gratie Gods, heeft méér dan de maat gehad: zeven-en-tachtig jaar oud is hij, na zeer korte verzwakking des lichaams, van ons heengegaan.

Een man van wondere energie!

Tot de laatste weken toe behield hij zijn werklust en werkkraft, en was hij bezig in de dingen van zijn heerlijk beroep. De gaven en krachten, hem door God geschonken, heeft hij tot het laatst gebruikt, om door zijn kunst het menschelijk saamleven te versieren en dit aardse leven te verrijken.

Zoo uiterlijk leek *Israëls* niet veel!

Hij had zoo niets van den Ueber-mensch, dien *Nietsche* ook lichamelijk zich zóó voorstelde, dat al wat er zwak en klein en tenger is, aan de menschelijke natuur werd teniet gedaan.

Een slank, „peuterig” menschje.

Die de laatste jaren, voorzichtig op zijn stok leunende met schuchtere aarzel-pasjes zijn weg zocht, of zich moest toevertrouwen aan 't geleide van zijn verzorgster, juffrouw *Keller*, die met ware dochtertrouw over hem waakte.

„Uitgeleefd” mocht men zoo zeggen.

Maar groot was dan de verwondering van hem, wien 't voorrecht te beurt viel, den grootmeester der Hollandsche schilderkunst in zijn atelier te mogen begroeten.

Was dát die oude, wankele grijsaard van bóven de tachtig?

De man, die daar met jeugdige geestdrift vertelde van zijn leven en van zijn kunst; die van geen emeritaat wilde weten en werken zou, zoolang het voor hem dag was . . . al werd hij ook honderd jaar?

Een goed jaar geleden, meer dan 85 jaar oud, maakte hij nog een reis door Italië en bezocht er Venetië, Florence en Turijn, waar hij op de groote tentoonstelling schitterend gehuldigd werd. Toen de dood hem overviel, was hij bezig herinneringen aan een reis naar Engeland te ordenen, ja zelfs moeten hem, weinige maanden geleden, nieuwe reisplannen niet geheel vreemd zijn geweest . . .

Toen, plotseling, kwam het einde.

De ongewone hitte in de eerste dagen van deze Augustusmaand schijnt zijn lichaam te hebben aangetast. Want ook voor den allersterkste geldt het, dat het van de geboorte af feitelijk een langzaam wegsterven is; dat we de kiem des doods meebrengen op de wereld, en dat op hoogen ouderdom, al blijft de vrucht van buiten gaaf en

glanzend, zij van binnen toch wegschrompelt en verdroogt. Eén kleine windstoot dan, en zij valt van haar tak.

Zoo stierf ook *Jozef Israëls*.

Maandag had hij nog van het terras zijner villa naar het vuurwerk gekeken; Donderdag was hij nog uit rijden geweest. Tóch was hij de oude niet meer. Een paar weken tevoren had zijn zoon *Izaäk* reeds aan een van *Israëls* intiemste vrienden geschreven, dat de gezondheidstoestand zijns vaders achteruitging. Maar hij hield zich lang goed . . . tot ook *zijn* kracht verging!

De eetlust begaf hem.

Slapen kon hij bijna niet meer.

De anders zoo gezellige gastheer ontving geen bezoeken meer.

Des Zaterdag kwam het einde; kalm, zonder doodsstrijd; de mensch, die zijn levenstaak heeft volbracht en zich neerlegt tot den eeuwigen slaap . . .

En wèlk een levenstaak!

Jozef Israëls werd den 24^{en} Juni 1824 te Groningen, uit tamelijk welgestelde, Joodsche ouders geboren.

Hij was uit een streng-geloovig geslacht afkomstig en de godsdienstige indrukken zijner jeugd werkten lang na; eerst op rijper leeftijd, — mocht hij ook al het geloof zijner vaderen niet geheel ver-zaken, — huldigde hij een vrijzinniger levensopvatting.

In zijn vroege jeugd beantwoordde *Israëls* niet aan de verwachtingen zijner ouders. Zij zagen in hem een rabbi, een uitlegger der Wet, een voorganger van zijn volk, een vertrouweling van Mozes en de profeten . . .

Deze lieflijke hoop werd beschaamd.

Wel volgde *Jozef* het onder-wijs, dat zijn ouders hem lieten geven, en kon hij als grijsaard nog gansche brokken uit het Oude Testament in de grondtaal opzeggen, maar zijn liefde voor teeken- en scheikunde kwam al zóó vroeg en zóó duidelijk aan den dag, dat de ouders wijselijk hun persoonlijke wenschen op zij schoven, en begrepen, dat hij, wien de gaven van *Bezaliël* en *Aholiab* geschonken zijn, geen *Ezra* worden kan.

Jozef Israëls ging voorgoed het pad op der kunst. Maar ook hij zou ondervinden, dat zelfs wie door den God der talenten het mildst is bedeeld, niet zonder moeite dezen weg bewandelt en slechts met inspanning de hoogte bereikt, waar tijdgenoot en nageslacht tot hem opziet.

Aan *vaardigheid* mangelde 't hem niet.

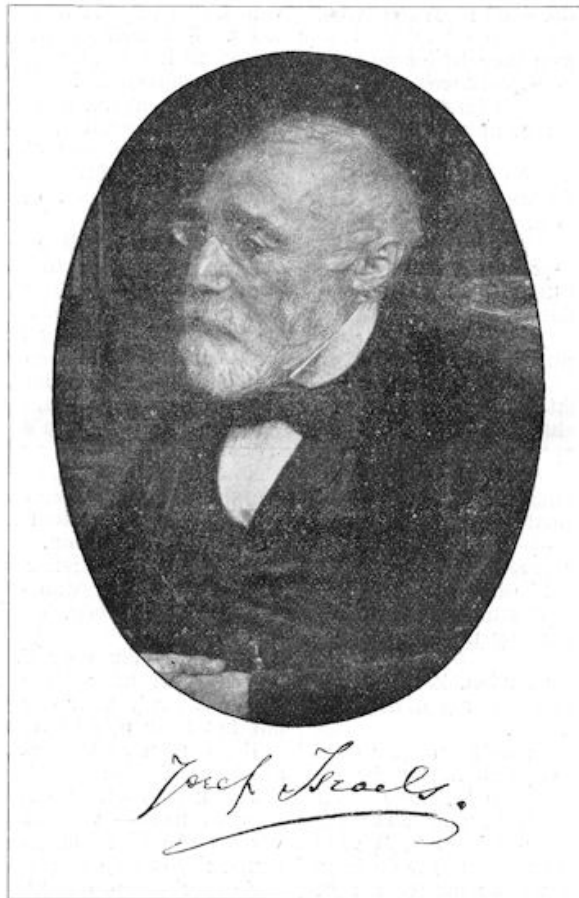
De *techniek* van het „vak” had hij zich spoedig eigen gemaakt.

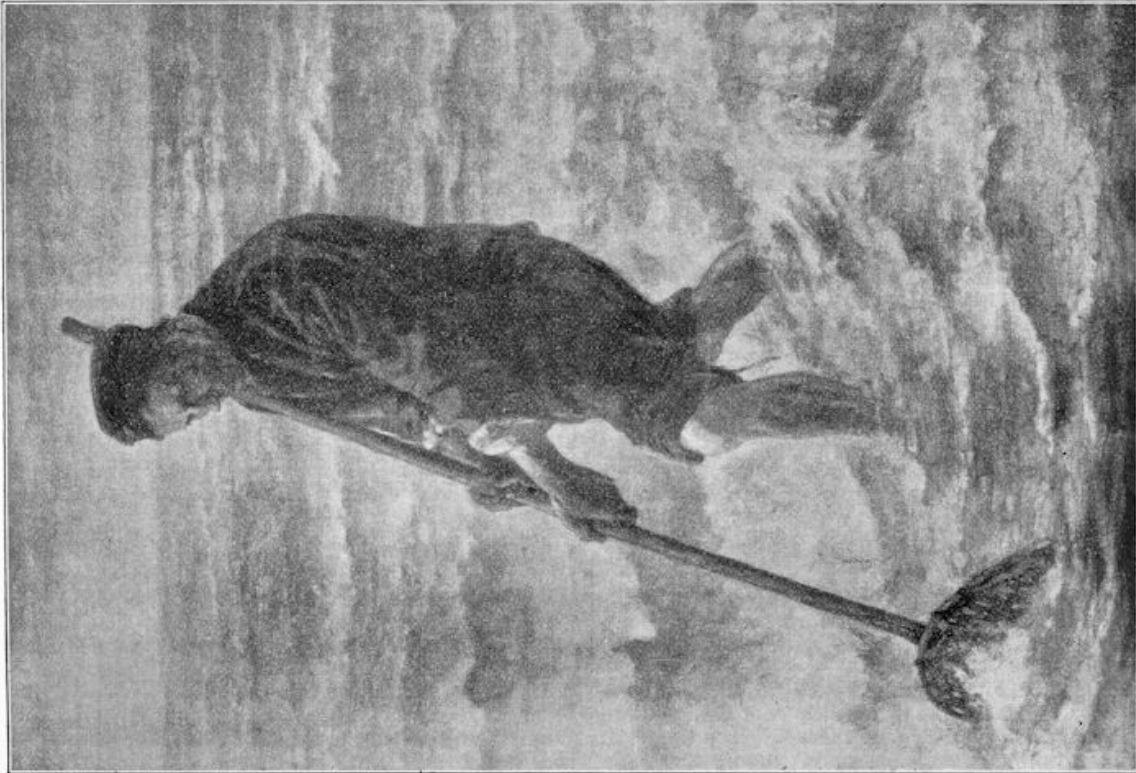
En de schilders *Kruseman* en *Pieneman*, onder wier leiding hij te Amsterdam werkte, na te Groningen de Academie Minerva te hebben bezocht, waren vol lof over hun veelbelovenden leerling.

Hij maakte schilderstukken, die bepaald knap gepenseeld waren.

Hij had „een goede streek,” mocht men zeggen.

Onder de duizend en duizend schilders, die ons geslacht sinds eeuwen overvloedig voortbrengt, was hij niet een der

DE SCHELPEVVISSCHER.

LANGS HET KERKHOFF.

minste. Hij zou zijn weg wel vinden! Om 't nu eens héél materialistisch te zeggen: hij was als schilder zijn brood wel waard!

De wereld erkende dit dan ook. Al werd er de laatste jaren van de eerste helft der 19e eeuw om zijn stukken door de kunstkenneren nog niet gevochten, ze gingen toch, en dat was wat voor een jong beginner.

Ook in Parijs, waar hij van '45—'48 zich oefende, voorspelde men hem goed succes, en toen hij in het revolutiejaar 1848 te Amsterdam terugkwam, kon hij onbezorgd aan 't schilderen gaan. Hij maakte een knap stuk; behoefde niet bang te zijn, dat zijn schilderijen als winkelochters overbleven, en zag zich van velen geprezen.

't Liefst maakte hij historie-stukken.

Het doek „Margaretha van Parma en Prins Willem,” 't welk hij in 1855 voltooide en dat eigendom is van het Stedelijk Museum te Amsterdam, is al wel 't beste voorbeeld van *Israëls'* kunnen uit dien tijd.

Toch zou hij, zóó voortgaande, nooit de hoogte bereikt hebben, waarop wij hem hebben gekend. Hij zou gebleven zijn één uit velen. Man van talent, zooals er, neen! geen „dertien in een dozijn” gevonden worden, naar de volksuitdrukking zegt, maar zooals toch elk tijdperk der kunst er zijn dozijn heeft opgeleverd.

De éénige kunstenaar, eenig in zijn soort, in zijn kunstprestaties was hij toen niet. Hij was nog de schoolsche schilder, die 't pad ging, dat hem geleerd was. Hij moest worden de man-apart, die zichzelf 'n *eigen* pad baande, 'n „jagerspad” op de moeilijke steilten der kunst, waar een gewoon talent uitglijdt en waarlangs slechts de eenling den top bereikt. *Israëls'* kende als kunstenaar zichzelf nog niet.

Dát gebeurde tijdens zijn verblijf te *Zandvoort*.

Gekweld door reumatiek, zag hij zich door den geneesheer een vrij langdurig verblijf aan zee voorgeschreven.

Daar bewoog hij zich dagelijks aan 't strand, toen nog niet door mondain zomergedoe ontwijfd, maar nog onbetwist 't gebied der arme visschersbevolking, die dagelijks haar harden strijd vocht met de zee, waarvan ze 't sober stuk brood hebben moest, doch waaraan ze elk jaar weer haar tol te betalen had van kostbare menschenlevens.

Israëls' kunstenaarsziel doorleefde en doorleed al dat tijden mee.

Het ontroerde hem tot in het diepst van zijn zielsbestaan.

't Was niet voor hem een apart stuk menschenleven, dat hij onbewogen ontleeftde, om 't in zijn diepste roerselen bloot te leggen voor anderer oog, — neen, hij ging in dat leven en lijden *in*; den vaak bangen strijd dezer menschen maakte zijn ziel mee; met de visschersvrouw, die haar man in den vliegende storm op zee wist, doorleefde hij de uren van angst en onzekerheid; de smart der ongelooze visscherskinderen woog hem als *eigen* smart op de ziel, en toen die levens-tragedie een stuk van zijn eigen leven geworden was, greep hij het penseel en gaf wéér op het doek, niet in de eerste plaats wat hij *voor* zich had gezien, maar wat hij *in* zich had doorleefd.

De eerste proeve van *déze* kunst was „*De gang langs het kerkhof*,” welk stuk hij in 1856 voltooide.

De stoere visscher komt van 't strand. Zóó van zijn schip, waar hij zijn moeizaam werk heeft verricht: den zuidwester op, de trui aan, de beenen bloot. Vroeger, kort geleden nog, kon hij als 'n jolige knaap, ondanks de zorgrimpels op zijn gelaat, fluitend z'n pad gaan naar huis, waar de vrouw zijner jeugd, de moeder zijner kinderen hem met verlangen wachtte.

De Dood heeft hem vreugdeloos gemaakt!

Twee moederlooze kinderen wachtten hem daar straks op aan 't strand; de kleinste op den arm, den jongen aan de hand, begeeft hij zich naar de eenzame woning, waar thans niemand hem wacht.

Ginds, op het strand, de maats om hem heen, hield hij zich goed. Maar hun druk geklap ontweek hij snel, en met onweerstaanbaren drang voelt hij zich gedreven naar 't kerkhof in de duinen, alwaar 'n ruw gehouwen kruis de

plek aanwijst, waar hij zijn jeugd en liefde, zijn droomen en idealen, al wat zijn leven heeft vermooid en gewijd, voor altijd begroef.

Zie nu dat gelaat! Neen, dat is niet de wilde, radelooze, matelooze, zinnelooze smart, die de wereld vervult met geklag, en vaak even ondiep is als ze zich ver hooren laat. De stoere visscher *huilt niet*. Nauw wordt zijn oog vochtig. Maar heel zijn gestalte is een beeld der smart. Dat ging er bij hem *in* en *dóór*. Dat is de tragiek van een menschenleven, die *Israëls'* hier uitdrukt. Dat is niet een „treffende groep.” Het is een stuk menschenleven, dat ons aangrijpt en ontroert, zóó dat we 't profaan zouden vinden te zeggen: Wat heeft *Israëls'* dat mooi geschilderd! Onze eenige gedachte is: Hoe wordt *die* man verscheurd van smart!

De „*Schelpenvisscher*” vertegenwoordigt eveneens met vele andere schilderijen de nieuwe richting in *Israëls'* kunst.

Welk een eenvoudig gegeven! De man uit het volk, blootbeens een eind in 't water, zijn zwaren arbeid verlichtende, waarmee hij 'n schraal stuk brood verdient. Maar zie dat gelaat. Ge leest daarop den kommer van den arme, maar ook de doffe berusting van den man, die zich in zijn lot heeft geschikt; die weet, dat hij sterven zal, zooals hij leeft: 'n arme schelpenvisscher.

Parijs of Zandvoort welk een verschil!

Een zijner buitenlandsche vereerders zegt van 't eenzame visschersdorp uit dien tijd: „Daar waren geen gecostumeerde modellen meer, die men in licht zonder weerkaatsing tot tooneelen groepeerde. Daar waren levende en lijdende menschen, door trillend licht omgeven; daar had het oog niet te studeeren; daar werd heel het waarnemend wezen aangegrepen. Daar maakte men niet meer schilderijen; daar schiep men stukken.”

En van *Israëls'* eigen kunst getuigt hij naar waarheid: „Men kan geen scheiding maken tusschen wat hij met zijn oog zag en met zijn ziel doorleefde. Nooit heeft zijn oog iets „waargenomen,” wat er niet waarlijk was.”

Meer dan vijftig jaar lang ging *Israëls'* zijn eigen pad.

Hij heeft behoord tot de weinigen, die nog bij hun leven worden gewaardeerd vanwege hun arbeid. Onder alle rangen en standen had hij zijn vereerders. Als hij langs 't strand te Scheveningen wandelde, groette jong en oud hem eerbiedig — ieder wist, wie hij was; de meesten wisten althans *iets* van zijn kunst.

Op zijn 70^{en} en vooral op zijn 80^{en} verjaardag werd hij van alle zijden geëerd, en ook de Koninklijke belangstelling bleef niet achter.

Van den oud-Minister *Kuyper* verhaalt men, dat hij graag eens even bij den ouderen tijdgenoot aanloopen mocht — zij, twee „meesters,” elk op eigen terrein.

Diep voelde *Israëls'* het leed des levens en beeldde het ontroerend uit. Maar de kracht, de wereldoverwinnende kracht des Christelijken geloofs, dat in 't zwaarste leed den blik nóg over dood en graf heen naar de eeuwige heerlijkheid wendt; dat onder 't zwaarste kruis niet bezwijkt, maar het bij tijden en oogenblikken „vroolijk” draagt; dat zelfs, al gaat de gang langs 't kerkhof, waar alles begraven ligt wat het hart eens minde, nóg met opgeheven hoofd de hereeniging wacht in den grooten en heerlijken dag van Jezus Christus helaas! *die* kracht kende *Jozef Israëls'* niet. En dáárvan kon hij ook niets leggen in de meesterstukken zijner kunst. —

P. BR.

